

گزارش

گزارش روزانه چهارمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی

۲۸ تا ۳۰ مهرماه

افتتاحیه

چهارمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی در ساعت نه صبح روز دوشنبه ۲۸/۷/۸۲ کار خود را در تالار فردوسی رسماً آغاز کرد. پس از پخش سرود جمهوری اسلامی ایران و تلاوت آیاتی از قرآن مجید، آقای فرجی دانا، رئیس دانشگاه تهران در بیاناتی حضور کلیه سخنرانان، دانشمندان را خوشامد گفت و از وزارت ارشاد و شورای گسترش زبان و ادب فارسی سپاسگزاری کرد. وی گفت: چنین مجامعی ارزش زبان فارسی را محقق خواهند نمود و زمینه مساعدی برای گفتگوی تمدن‌ها فراهم خواهند کرد. در روزگار فعلی که علوم و فنون جدید به زبان انگلیسی ترویج می‌شوند، چنین مجامعی نقش زیادی در گسترش و عرصه زبان فارسی به عهده دارند.

سپس آقای دادخدا سیم‌الدینف از تاجیکستان، پیام انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی این کشور را قرائت کرد. در این پیام آمده است: زبان فارسی در همه دوره‌های تاریخ، زبان علم، سیاست و صلح بوده است و سابقه‌ای بی‌همتا دارد. مردمان کشورهای هم‌مرز ایران عاشق این زبانند و واژگان زیادی را از آن به میراث برده‌اند. در ادامه پیام تاکید شده است: زبان فارسی در سه سرزمین بالیده و در اصل سه زادگاه

دارد: ایران، تاجیکستان و افغانستان؛ و با توجه به همین مسئله، پیشنهاد می‌شود که مجمع بعدی استادان زبان و ادبیات فارسی در تاجیکستان برگزار گردد. سخنران بعدی آقای عبدالودود اظهار دهلوی از هندوستان بود که پیام انجمن استادان زبان و ادبیات فارسی هند را قرائت کرد. در این پیام، زبان فارسی به عنوان مستحکم‌ترین حلقه در زنجیره روابط فرهنگی منطقه معرفی گشته که از حدود هزار سال پیش به هند وارد شده است. در این پیام همچنین از سازمان بین‌المللی یونسکو خواسته شده است که با همکاری شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی در ایجاد اتحاد و اتفاق میان انسان‌ها بکوشد و ارزش و اهمیت زبان فارسی را به جهانیان نشان دهد.

آقای آلکسی خیسما تولین به نمایندگی از سوی استادان زبان فارسی روسیه به ایراد پیام خود پرداخت. وی آموزش فارسی را از نیازهای ملت‌ها، به ویژه ملت‌های مسلمان دانست و آن را به عنوان پلی ارتباطی میان اعتقادات دینی آنان توصیف کرد. این پیام با ابراز امیدواری از روند تازه، همکاری‌ها و آموزش‌های لازم در زمینه گسترش زبان فارسی در روسیه پایان یافت.

آنگاه آقای حسن حبیبی، رئیس بنیاد ایران‌شناسی، با اشاره به این که «همدلی از هم‌زبانی خوشتر است» ابراز امیدواری کرد که مجمع در روزهای آینده، رونق شکوهمندتری داشته باشد. وی سپس به بیان چند مسئله در آموزش زبان فارسی پرداخت و به دستور خط (رسم‌الخط) فارسی، تهیه دستور مناسب زبان فارسی، آموزش واژگان فارسی و محیط آموزشی زبان فارسی اشاره کرد و اهمیت آموزش فارسی به ایرانیان نسل دوم و سوم خارج از کشور را مورد تأکید قرار داد. سپس آقای محمدجان شکوری نیز طی صحبت کوتاهی ضمن بیان اهمیت زبان فارسی در تاجیکستان، از سازمان‌دهندگان مجمع سپاسگزاری کرد.

پس از ایشان آقای غلامعلی حداد عادل، رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی، پس از قرائت غزلی از حافظ، به اهمیت این مسئله اشاره کرد که چگونه می‌توان با حفظ هویت ملی در فرایند جهانی‌سازی شرکت کرد. وی به استفاده از خط لاتین برای بیان مطالب زبان فارسی در اینترنت اشاره کرد و اظهار داشت که آموزش زبان فارسی در داخل و خارج کشور مستلزم تحقیق در روش‌ها و تولید انواع نرم‌افزارهای آموزشی مناسب است. وی سپس به تلاش‌های فرهنگستان در راستای نگاهبانی زبان فارسی

اشاره کرد و آن را نشانه اعتقاد فرهنگستان برای باقی ماندن و سرفراز بودن دانست. سپس آقای زن یان شن از چین در سخنان خود زبان فارسی را وسیله مبادله مهمی در بین ملل جهان، تسهیل امور تجارتي و پیشبرد تکنولوژی دانست. وی با بیان این که سالانه یکصد دانشجو در چین فارسی می‌خوانند، اعلام کرد که تعداد دانشگاه‌های ارائه‌کننده واحدهای زبان فارسی از یک به شش افزایش یافته است. این استاد چینی با ذکر این که متون زبان فارسی از رودکی تا مولوی به زبان مادری وی ترجمه و چاپ شده‌اند، ظهور این آثار را به همراه چاپ فرهنگ چینی - فارسی، از نشانه‌های شکوفایی آموزش فارسی در کشورش دانست.

سخنران بعدی آقای هادی خانیکی معاون فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم تحقیقات و فناوری بود. وی با این پرسش که زبان فارسی چگونه می‌تواند در دوران پرشتاب جهانی شدن حیاتی تازه بیابد، به نیازها و چشم‌اندازهای آینده این مسئله پرداخت.

سخنران بعدی آقای احمد مسجدجامعی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، و رئیس چهارمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی بود. وی ضمن ابراز تشکر و سپاس از استادان شرکت‌کننده اظهار داشت که زبان فارسی با تاریخ، فرهنگ و هویت ایرانیان پیوند تمام‌عیار دارد و حذف تمام یا قسمتی از این زبان به میراث مشترک جهانی آسیب خواهد رساند. رئیس مجمع چهارم با بیان این که فارسی زبان علم، دین و فرقان است، گسترش آن را محدود به ایرانیان ندانست و گفت: ارتقای سطح آموزش فارسی و فراهم ساختن زیرساخت‌های لازم آن سیاستی است که دولت در پی آن بوده است.

سپس آقای محمد افضل از افغانستان نیز ضمن ابراز خرسندی از حضور در مجمع، به اهمیت زبان فارسی در منطقه پرداخت و از کمک‌های فرهنگی ایران به افغانستان پس از پایان دوره طالبان سپاسگزاری کرد.

برنامه افتتاحیه با شعرخوانی خانم فرزانه خجندی شاعر تاجیک به پایان رسید. ظهر میهمانان مجمع در ضیافت ناهار دانشگاه تهران شرکت کردند.

سخنرانی‌های روز نخست

سخنرانی‌های مجمع عصر روز دوشنبه آغاز شدند. سخنرانی‌های مجمع تحت

عنوان‌های کلی «آموزش زبان فارسی»، «مسائل و مباحث زبان فارسی» و «زبان فارسی در جهان» در سه سالن جداگانه و به صورت همزمان ایراد گردیدند.

آموزش زبان فارسی

در نشست «آموزش زبان فارسی» به ریاست آقای سیدکمال حاج سید جواد و حضور هیئت رئیسه متشکل از عبدالمنان نصرالدین (تاجیکستان) و شریف حسین قاسمی (هند)، پنج سخنرانی ایراد شد.

نخست آقای محمدجعفر یاحقی طی سخنانی با عنوان «مشکل انتخاب متن در آموزش زبان فارسی»، به موضوع تهیه متون آموزشی فارسی از زمان تأسیس دارالفنون تا امروز پرداخت و اهمیت انتخاب متن برای غیرفارسی‌زبانان را مورد تأکید قرار داد و به برخی ویژگی‌های متون مناسب برای کتاب‌های درسی اشاره کرد.

«فارسی در استراسبورگ: امروز و دیروز، امروز و فردا» عنوان سخنرانی آقای حسین بیگ باغبان از فرانسه بود. وی گفت: آموزش زبان و تمدن ایرانی در استراسبورگ به سال‌های ۱۸۷۰م باز می‌گردد. این فعالیت‌ها با آغاز جنگ جهانی اول متوقف و از سال ۱۹۱۹م مجدداً آغاز شدند. مؤسسه زبان فارسی در استراسبورگ در سال ۱۹۶۱م و با مسافرت دکتر محمد معین رسماً کار خود را آغاز کرد و اکنون فارسی در دانشکده زبان‌های زنده استراسبورگ به همراه ۲۴ زبان دیگر تدریس می‌شود که امید است کرسی زبان فارسی در این دانشگاه برای تمامی مقاطع تأسیس گردد.

آقای رامیل یوزمحمدف از روسیه در گفتار خود با عنوان «متد انتانسیو در آموزش زبان فارسی»، با معرفی روشی آموزشی انتانسیو، آن را روش نتیجه‌بخش در آموزش فارسی در روسیه دانست که بر اساس آن به جای پنج هزار کلمه‌ای که متدهای سنتی به دانشجویان می‌آموزند از ۶۵۰۰ تا ۷۰۰۰ کلمه استفاده می‌شود و هدف آن است که دانشجویان پس از گذراندن دوره‌ها به راحتی به فارسی صحبت کنند. وی به اهمیت قراردادن اطلاعات فارسی، انگلیسی و روسی در سایت ایرنا اشاره کرد که دانشجویان از طریق ترجمه، مطالب آن‌ها می‌توانند فارسی را بهتر یاد بگیرند.

آقای محمد آصف نعیم صدیقی از هند در سخنانی با عنوان «شیوه‌ها و ابزارهای نو در آموزش فارسی به غیرفارسی‌زبانان» به شیوه آموزشی CLD در آموزش فارسی اشاره کرد که در آن، گونه گفتاری زبان مورد توجه جدی است و عمدتاً در لابراتوار

زبان انجام می‌شود. در این شیوه از روزنامه به عنوان متنی خواندنی بیشتر استفاده می‌شود، زیرا روزنامه‌ها حاوی واژگان روزمره اقتصادی، سیاسی و اجتماعی هستند. سخنران بعدی دکتر حسن ذوالفقاری بود که به معرفی مجموعه آموزشی «فارسی بیاموزیم» به عنوان بسته‌ای آموزشی در آموزش فارسی به ایرانیان ساکن خارج از کشور، پرداخت و اصول کلی حاکم بر این برنامه را ذکر کرد. وی اصلی‌ترین ویژگی‌های این مجموعه را توجه به ویژگی‌های فرهنگی زبان فارسی، توجه به ارزشیابی مداوم در طول تدریس، استفاده از خط تحریری و نستعلیق در نگارش کتاب، و آموزش موازی گونه‌های گفتاری و نوشتاری فارسی دانست.

مسائل و مباحث زبان فارسی

در نشست «مسائل و مباحث زبان فارسی» جلسه به ریاست دکتر مهدی محقق برگزار شد و آقایان ادموند هرزیگ (انگلستان) و ابوخلف (اردن) نیز به عنوان دیگر اعضای هیئت رئیسه حضور داشتند.

نخست آقای مهدی ناصح با مقاله «توانمندی‌های زبان فارسی در نقل و طرح دیدگاه‌های معرفتی» اظهار داشت که یکی از نکات ظریف در باب معرفت و ارتباط آن با انسان، شناخت وی نسبت به کل عالم و نیاز او به درک هستی در بافت هویت فردی است. نویسنده سپس با بررسی ریشه واژه انسان و ارتباط آن با «انس»، به جهان‌بینی عرفای فارسی‌زبان نسبت به آدمی پرداخت و اظهار داشت که زبان فارسی با تکیه بر نظریه‌های عرفانی، پیام‌آور ارمغان‌هایی است که لازمه زیبایی، کمال و جمال هستند. آقای محرم فیض‌اف از تاجیکستان نیز در گفتار خود با عنوان «ویژگی‌های آوایی زبان فارسی بدخشان» با بررسی سیر تحول صامت‌ها و مصوت‌های زبان فارسی، از زبان فارسی میانه تاکنون، به معرفی ساختمان واجی زبان فارسی گویش بدخشان پرداخت.

آقای شمس‌الدین صالح از تاجیکستان نیز در مقاله «بهمنیار، پدیده‌ای تازه در ادبیات امروز تاجیکی» به معرفی این نویسنده نوگرای تاجیک پرداخت و آثار او از جمله «اسب آبی»، «رمان شاهنشاه» و داستان‌های «شاسا»، «غول کوهستان»، «دود حسرت»، «مرگ تارتنگ» و «زرینه و زرنگار» را معرفی کرد.

خانم مهوش اسدی خماسی از مغرب در مقاله «خدای زبان فارسی نگهدار آن

است»، با اشاره به حمله ابرهه به مکه و این جمله عبدالمطلب که «خدای کعبه نگهدار آن است»، به موقعیت فارسی در دوران ابرهه گونه زمانه و تسلط نظام‌های الکترونیکی و اینترنتی پرداخت و طرح دیدگاه گفت‌وگوی تمدن‌ها توسط آقای خاتمی را مورد تقدیر و ستایش قرار داد.

آقای خدایی شریف اف از تاجیکستان نیز در گفتاری با عنوان «احیای ادبیات مذهبی در تاجیکستان» به رشد و دوام فارسی در تاجیکستان علی‌رغم وجود اقوام ترک و انقلاب شوروی پرداخت و به بالندگی ادبیات مذهبی به رغم نظام ضد دینی حاکم بر شوروی سابق اشاره کرد.

زبان فارسی در جهان

نشست «زبان فارسی در جهان» نیز به ریاست آقای دکتر احمد تمیم‌داری تشکیل شد و دیگر اعضای هیئت رئیسه آقای چارلز نیومن (انگلستان)، خانم مطلوبه خجندی (تاجیکستان) و آقای نجم الرشید (پاکستان) بودند.

ابتدا خانم مهین‌ناز میردهقان با موضوع «طرحی نوین در تعامل زبان فارسی با دیگر فرهنگ‌ها»، به طرح پیشنهادی تاسیس «مرکز تحقیقات زبان‌های آسیایی» اشاره کرد و آن را زمینه‌ساز ایجاد تعامل هر چه بیشتر میان زبان و ادبیات فارسی و دیگر فرهنگ‌ها به‌ویژه در شبه‌قاره هند دانست. از نظر وی ایجاد چنین مرکزی زمینه گفت‌وگوی تمدن‌ها را ایجاد خواهد کرد و موقعیت مناسبی برای تقویت مطالعاتی ایران‌شناسی در کشورهای آسیایی به وجود خواهد آورد. علاوه بر این ایجاد چنین مرکزی موجب افزایش بیش از پیش اعتبارات جهانی و مبادلات علمی هر چه بیشتر با مراکز پژوهشی داخل و خارج از کشور خواهد شد که به روزآمد شدن و همگامی پژوهش‌ها با رهیافت‌های نوین علمی، کمک شایان توجهی می‌کند.

سپس دومینیک بروکشا از انگلستان نیز به «مطالعات زبان فارسی در دانشگاه آکسفورد، از سال ۱۶۳۶ تاکنون» پرداخت و گفت: دانشگاه آکسفورد احتمالاً تنها دانشگاه بریتانیاست که زبان فارسی را به صورت جامع عرضه می‌کند. آموزش فارسی و اصولاً مطالعه زبان‌های خاور نزدیک در انگلستان از قرون وسطی شروع شده است اما ایجاد کرسی رسمی زبان فارسی در آکسفورد به نیمه دوم قرن نوزدهم بازمی‌گردد. وی افزود: تقویت روابط سیاسی انگلستان با دولت صفوی باعث شد که آموزش

فارسی در آکسفورد صورت جدی‌تری پیدا کند و گسترش یابد. نویسنده در ادامه به وضعیت فعلی زبان فارسی در این دانشگاه پرداخت و به فعالیت‌های استادانی چون جولی میثمی و علیرضا شیخ‌الاسلامی اشاره کرد.

خانم فائزه مردانی از ایتالیا در مقاله «کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های ایتالیا» به چهار مرکز اصلی آموزش فارسی در ایتالیا، یعنی دانشگاه‌های ناپل، ونیز، رم و بولونیا اشاره کرد و با توجه به علاقه به وجود آمده به زبان فارسی، به کمبودهای موجود در این خصوص پرداخت و راهکارهایی را ارائه کرد.

محمد شمیم خان از بنگلادش در گفتاری با عنوان «سهم شعر و ادب فارسی در شعر و ادب بنگالی» با قرائت غزلی از حافظ او را اهداکننده قند پارسی به بنگاله معرفی کرد و اظهار داشت که وجود بیش از شش هزار واژه قرضی فارسی در بنگالی نشان از حضور جدی این زبان در شعر و ادب بنگالی دارد. بخش بعدی این مقاله به معرفی دکتر مقصود هلالی، فارسی‌گوی بنگلادشی، اختصاص داشت که در عرصه‌های مختلف زبان، زبان‌شناسی و ادبیات فارسی فعالیت‌های جدی داشته است.

آقای گوهر نوشاهی از پاکستان نیز به «موقعیت زبان فارسی در مدارس دینی پاکستان» پرداخت. وی ابتدا به گسترش اسلام در شبه‌قاره هند توسط ایرانیان اشاره کرد و گفت که زبان فارسی در مدارس دینی شبه‌قاره نقش مهمی ایفا می‌کند و بعد از عربی، همواره زبان دوم مدارس دینی بوده است. آقای نوشاهی با ذکر این که در پاکستان حدود شش میلیون نفر در مدارس دینی هستند و به فارسی آموختن نیاز دارند، گفت: وضع تدریس فارسی در پاکستان نه عوض شده است و نه بهتر شده است. وی در ادامه از پندنامه سعدی، بدایع منظوم مولانا علی‌رضا قادری و پندنامه عطار به عنوان نمونه‌هایی از متون درسی این مدارس اشاره کرد.

سخنرانی‌های روز دوم

دومین روز مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی در دو بخش صبح و عصر و در سه سالن جداگانه برگزار گردید.

آموزش زبان فارسی

صبح: در نشست «آموزش زبان فارسی» که به ریاست آقای محمدجعفر یاحقی و

هیئت رئیسه متشکل از آقایان دومینیک بروکشا (انگلستان) صالح محمد دور (افغانستان) و ویکتور الکک (لبنان) تشکیل شد، پنج سخنرانی ایراد گردید.

سخنران اول آقای بهزاد قنسولی بود که درباره «درجه دشواری متون آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان» صحبت کرد. وی درجه دشواری متون آموزشی زبان هدف را از عوامل مؤثر در فرآیند درک نوشتار دانست. طبق نظر وی، عدم تناسب متون با سطح دانش و توانایی فراگیران غیرفارسی‌زبان، مانع توسعه مؤثر توانایی‌های درک مطلب می‌شود. آقای قنسولی سپس با بررسی سطح دشواری کتاب‌های «آزفا»، به پاره‌ای از مشکلات این کتاب‌ها در آموزش فارسی اشاره کرد.

سخنران دوم این جلسه، خانم نوارت آراکلیان از ارمنستان بود که سخنرانی خود را با عنوان «شیوه‌ها و ابزارهای نو در آموزش زبان فارسی با نگرشی ویژه به آموزش غیرفارسی‌زبانان» ایراد کرد. وی پس از بیان روابط دوستانه ارمنستان و ایران، به مسائل پیرامون آموزش زبان فارسی در ارمنستان پرداخت و بر اهمیت دانش‌های زبان‌شناسی در آموزش زبان تأکید کرد. طبق گفته وی در سال ۱۹۶۰م در ایروان کرسی زبان فارسی رسماً تأسیس شد و اکنون حدود بیست سال است که در یک دبیرستان هم زبان فارسی تدریس می‌شود. خانم آراکلیان در پایان صحبت‌های خود شیوه‌های «یادگیری به روش فراگیری» را شیوه‌ای مؤثر در زبان‌آموزی دانست.

پس از این سخنرانی، آقای ایلدار نصیب‌الله در جایگاه قرار گرفت و مقاله خود را با عنوان «تجربه تدریس فارسی در رشته روابط بین‌الملل دانشگاه قازان» ارائه کرد. وی پس از بیان تاریخچه‌ای از آموزش زبان فارسی در دانشگاه قازان، اظهار داشت: در حال حاضر کتابخانه دانشگاه قازان نه‌هزار نسخه عربی و یک‌هزار نسخه فارسی دارد و اهمیت آموزش زبان فارسی در تاتارستان رو به افزایش است.

سخنران بعدی این جلسه آقای فاضل جمشیدی بود که به مسئله آموزش زبان فارسی با به کارگیری ملودی و آهنگ پرداخت و به این شیوه موفق و نتایج خوب آن در دانشگاه آچاریان پرداخت.

«توانایی و ضعف‌های اویغورها در آموختن زبان فارسی» عنوان سخنرانی بعدی بود که توسط خانم منور حبیب‌الله از چین ارائه گردید. وی در صحبت‌های خود به روابط خوب ترک‌ها و فارس‌ها اشاره کرد و گفت: اویغورها و ازبک‌ها دارای زبان و فرهنگ ویژه‌ای هستند و از الفبای عربی استفاده می‌کنند. اویغورها و ازبک‌ها به این جهت در

آموزش فارسی فارسی دارای توانایی‌هایی هستند، ولی در عین حال با مشکلاتی هم مواجه‌اند که اغلب به مسائل واج‌شناختی دو زبان مربوط‌اند. پس از این سخنرانی بحثی آزاد در جلسه آغاز شد و در آن آقای دومینیک بروکشا پیرامون آموزش فارسی در دانشگاه آکسفورد انگلستان توضیحات بیشتری ارائه کرد. با پایان گرفتن این بحث آزاد، آقای مصطفی موسوی به عنوان آخرین سخنران، گفتار خود را تحت عنوان «معرفی کتابخانه رایانه‌ای زبان فارسی» ارائه کرد. وی یادآور شد که در تهیه این کتابخانه رایانه‌ای، هیئت مشاوران کتاب‌های لازم را معرفی می‌کنند و نرم‌افزارهای مقابله‌ای کتاب‌ها تهیه می‌شوند که کاربر را قادر خواهند کرد که جملات، ابیات و مصرع‌های کتاب‌ها را به صورت الفبایی مرتب کند.

مسائل و مباحث زبان فارسی

در نشست «مسائل و مباحث زبان فارسی» ریاست جلسه را آقای علی محمد مؤذنی بر عهده داشت و سایر اعضای هیئت رئیسه آقایان نامیر کارا خلیلوویچ (بوسنی)، زنیان شن (چین) و فرانکلین لوئیس (امریکا) بودند. نخستین سخنران این نشست آقای محمدافضل بنووال از افغانستان بود که تحت عنوان «جلوه‌هایی از عرفان در ادب پارسی دری» به ایراد سخن پرداخت. وی پس از ارائه تعریفی از عرفان، به تجلی آن در آثار عطار، مولانا، حافظ، خواجه عبدالله و غیره پرداخت.

سخنران بعد آقای اصغر دلبری‌پور از ترکیه بود که به موضوع «تعامل زبان و ادب فارسی با زبان و ادب ترک» پرداخت. وی در این سخنرانی به تأثیرپذیری زبان ترکی از فارسی اشاره کرد و گفت: زمانی که ترک‌ها به شهرنشینی پرداختند، درصد لغات فارسی در زبانشان تحلیل یافت، ولی کماکان حضور واژه‌های فارسی در فرهنگ و ادب ترک مشهود است. از سوی دیگر اکثر واژه‌های ترکی دخیل در زبان فارسی محدود به امور دیوانی و نظامی هستند، حال آن که زبان فارسی، واژه‌ها و ترکیبات متعددی را در همه زمینه‌ها، از ادبیات گرفته تا تصوف و هنر، وارد زبان ترکی کرده است.

«نظرات اصلاح زبان فارسی در قرن بیستم» عنوان مقاله خانم هویدا عزت محمد از مصر بود، که در مقاله‌اش به تحولات و نظرات پیرامون اصلاح زبان فارسی در پنج حوزه اشاره کرد: ۱. تلاش برای تغییر خط فارسی؛ ۲. به کار بردن لغات اروپایی به طور

افراطی در آثار ادبی؛ ۳. بیرون ریختن لغات عربی از زبان فارسی؛ ۴. زنده ساختن کلمه‌های کهن فارسی؛ و ۵. به کار بردن زبان عامیانه در آثار ادبی.

آقای احمد موسی از کشور مغرب، سخنران بعدی این نشست بود که درباره «نقش ایرانیان در پیشبرد و گسترش زبان فارسی و فرهنگ ایرانی در سرزمین‌های غرب جهان اسلام» صحبت کرد. وی در این مقاله به ارتباط تاریخی ایران در سرزمین‌های مغرب جهان اسلام پرداخت و بر تلاش محققان جهت روشن کردن زوایای بررسی نشده روند روابط فرهنگی ایران و غرب جهان اسلام تأکید کرد. بخش دیگر این مقاله به تبیین نقش تاریخی و تمدنی و فرهنگی ایرانیان و بررسی اثرات و نتایج حضور آن‌ها در غرب جهان اسلام اختصاص داشت.

خانم آرمیدخت صفوی از هند در سخنانی با عنوان «همدلی و انسان دوستی در شعر و ادب فارسی هند»، از عصر امروز به عنوان عصر درهم آمیختگی فرهنگ‌ها نام برد و به تبادل‌های فرهنگی ایران و هند اشاره کرد. وی شاعرانی ایرانی را برشمرد که علی‌رغم هندی نبودن، آثار ارزنده‌ای را در وصف هند سروده‌اند.

آن‌گاه خانم فاطمه اکبری از ایران، مقاله خود را با عنوان «بررسی ضرب‌المثل‌های فارسی از دیدگاه جامعه‌شناسی زبان» قرائت کرد. وی پس از معرفی سنتی ضرب‌المثل به ارائه تعریفی زبان‌شناختی از این مقوله پرداخت و به چند نمونه از ضرب‌المثل‌های مختلف با هدف آموزش زبان فارسی اشاره کرد.

خانم مازه پواولونا از اوکراین با مقاله «کتاب‌های درس فارسی برای خارجیان» پس از معرفی اجمالی برخی از روش‌های آموزش زبان، به منابع مورد استفاده در اوکراین برای آموزش زبان فارسی اشاره کرد، و کمبود متون فارسی گفتاری را اوکراین از جمله مشکلات تدریس این زبان در اوکراین برشمرد.

آخرین سخنران این نشست، آقای زنیان شن از چین بود. وی در گفتار خود که به عنوان «مشابهت‌ها و مغایرت‌های فرهنگی چین و ایران در کاربرد ضرب‌المثل» را داشت، به بررسی چندین ضرب‌المثل فارسی و معادل‌های مفهومی آن‌ها در چین پرداخت و با اشاره به دو دسته مشابهت‌های نسبی و تفاوت‌های زیاد، به پاره‌ای از تفاوت‌های آرمانی و اعتقادی، که باعث تغییر کاربرد واژگان در ضرب‌المثل‌های دو زبان می‌شوند اشاره کرد.

زبان فارسی در جهان

نشست «زبان فارسی در جهان» نیز به ریاست آقای مهدی مشکوة‌الدینی و هیئت رئیسه متشکل از میرزا ملاحمد (تاجیکستان)، پل لوفت (انگلستان) آغاز شد. سخنران اول این جلسه آقای سید کمال حاج‌سیدجوادی بود که درباره «ادبیات فارسی و ایرانیان خارج از کشور» صحبت کرد. وی در این مقاله فعالیت ایرانیان را در عرصه‌های فرهنگی به سه گروه آموزش زبان، تألیف کتاب‌های زبان و چاپ و انتشار کتاب تقسیم کرد. پس از ارائه آماری از نشریات و کتاب‌های منتشره به زبان فارسی، سوئد، انگلستان، فرانسه و آمریکا را کشورهای اصلی تولیدکننده این متون معرفی کرد و محتوای اکثر آن‌ها را «ایران‌ستیزی» دانست.

سپس آقای بسام علی رباعه از اردن درباره «دانشگاه یرموک و نخستین گروه زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های اردن» ایراد سخن کرد و پس از برشمردن امتیازات زبان فارسی، به معرفی دانشگاه یرموک پرداخت، که در آن از سال ۱۹۹۵م تدریس زبان فارسی برای دانشجویان تاریخ و عربی شروع شده است و همچنان ادامه دارد.

سخنران بعد خانم شفق علی بگلی بود که مقاله خود را با عنوان «تدریس زبان فارسی در دانشگاه اسلامی باکو» ارائه کرد. وی ضمن اعلام این مطلب که دانشجویان آذری تمایل زیادی به یادگیری زبان فارسی دارند، اظهار داشت که آن‌ها می‌توانند با دانستن این زبان جذب بازار کار هم بشوند. سخنران، تحصیل زبان فارسی را شامل پنج مرحله دانست که به ترتیب الفبا و آواشناسی، ترجمه متون ساده، آشنایی با متون ترجمه، خواندن کتاب‌های فارسی و آشنایی با ادبیات معاصر و کلاسیک هستند.

«شرق‌شناسی و ایران‌شناسی در اوکراین» عنوان سخنرانی خانم تاتیانا مالینکایا از اوکراین بود. وی اظهار داشت که علم شرق‌شناسی در اوایل قرن بیستم در اوکراین مطرح گردید، اما در دوران استالین بتدریج از میان رفت. در سال‌های اخیر (۱۹۹۲م) مجدداً کرسی‌های شرق‌شناسی، به ویژه ایران‌شناسی، افتتاح گردیدند و هم‌اکنون نیز کتابخانه مرکز ایران‌شناسی بیش از یک‌هزار جلد کتاب به دانشجویانش عرضه می‌کند. خانم مالینکایا با اظهار امیدواری نسبت به همکاری‌های ایران و کمک‌های مالی این کشور برای حفظ این کرسی‌ها به سخنان خود پایان داد.

آنگاه آقای کامران تطف از آمریکا در گفتاری با عنوان «ایران‌شناسی در آمریکا: گذشته‌ای پربار و محدود و آینده‌ای نامعلوم» - اظهار داشت که روابط اقتصادی و

فرهنگی در مطالعات ایران‌شناسی امریکا اثر گذاشته است. ایران‌شناسی معمولاً در بدنه گروه‌های مطالعات خاورمیانه تدریس می‌شود و موج تازه‌ای از نسل جوان به این گروه‌ها گرایش یافته‌اند.

آقای محمد ناصر از پاکستان نیز در مقاله‌ای با عنوان «گذشته و امروز و آتیه زبان فارسی در پاکستان: خدمات دانشگاه پنجاب لاهور» ضمن تذکر این که زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه پنجاب قبل از تأسیس دانشگاه تهران آغاز شده بود، به هزاران دانشجوی علاقه‌مند به زبان فارسی اشاره کرد و اردو را «دفتر نازنین فارسی» نامید. وی ضمن اظهار نگرانی از کمبود فضا برای جذب فارغ‌التحصیلان این رشته، از خالی شدن تدریجی جایگاه استادان بزرگ زبان فارسی ابراز تأسف کرد.

سخنران بعد استادی از افغانستان بود. آقای نجیب‌الله سائیس، ضمن معرفی «گستره زبان پارسی دری» با قرائت چند شعر، ادبیات کهن فارسی را سبب تکامل پیوند معنوی میان ایران و افغانستان دانست.

آخرین سخنران این جلسه اندرو نیومن از انگلستان بود که مقاله‌ای با عنوان «پیشنهادهایی در مورد تقویت کرسی‌های زبان فارسی» قرائت کرد. وی با هشدار نسبت به بحرانی بودن وضعیت آموزش فارسی در انگلستان، اقامت دانشجویان در ایران را شرط یادگیری مناسب و مفید زبان فارسی دانست. پس از استراحت و صرف ناهار، به میزبانی دانشگاه آزاد اسلامی، جلسات بعد از ظهر مجمع آغاز شدند.

آموزش زبان فارسی

در نشست «آموزش زبان فارسی» به ریاست آقای یدالله ثمره و حضور محمد افضل (افغانستان) به عنوان عضو هیئت رئیسه، پنج نفر سخنرانی کردند. آقای محمد دانشگر از ایران نخستین سخنران این نشست بود که مقاله‌اش «سامانه تدوین و تالیف کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی» نام داشت. از نظر سخنران کتاب‌های آموزشی فارسی در خارج از کشور چشم‌انداز روشنی از معنای فرهنگی و فکری ندارند. وی در ادامه مقاله خود دو برنامه کوتاه‌مدت و میان‌مدت را در آموزش زبان فارسی معرفی کرد که به نظر ایشان باید برای هر حوزه جهان، نظام مخصوص به خود را داشته باشند.

سخنران دوم این جلسه آقای مازن اسماعیل مصطفی از اردن بود که به علت عدم حضور ایشان، مقاله را آقای دکتر عارف ابوخلف ایراد کردند. در این مقاله که «آموزش زبان فارسی در اردن» نام داشت، مشکلات اساسی آموزش فارسی در عراق و اردن بدین ترتیب آمده است: ۱. کمبود وسائل کمک آموزشی؛ ۲. کمبود کتاب‌های درسی؛ ۳. نگرانی دانشجویان از جذب در بازار کار؛ ۴. نگرانی دانشجویان در مورد ادامه تحصیل؛ ۵. ضعف دانشجویان در مکالمه، که باید از طریق برگزاری دوره‌های آموزشی در ایران حل شود.

سخنران بعدی احمد حامد از مصر، مدرس دانشگاه عین‌الشمس، به سابقه پنجاه ساله آموزش فارسی در دانشگاه‌های قاهره و عین‌الشمس پرداخت و به شمار قابل توجه استادان این رشته اشاره کرد. وی مشکلات آموزشی در مصر را کم بودن تعداد دانشجو، به علت قطع روابط ایران و مصر، نیاز استادان به بازآموزی و نداشتن کتاب‌های مدون، و مجهز نبودن دانشکده‌ها به فیلم و نوار عنوان کرد و پیشنهادهایی برای حل مشکلات ارائه کرد.

«آموزش زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های مصر» عنوان سخنرانی خانم منی بود.

آن‌گاه جان جی. ترهار از هلند مقاله خود را با نام «آموزش فارسی با متد دلفت» قرائت کرد. ویژگی‌های روش آموزش دلفت بدین قرار است: ۱. تأکید بر یادگیری واژگان؛ ۲. استفاده گسترده از قوانین دستور زبان؛ ۳. توجه ویژه به گوش دادن برای درک مطلب. به گفته وی این روش تاکنون برای آموزش هلندی به خارجی‌ان مؤثر بوده است و هنوز پاسخ کاملی در مورد آموزش فارسی نداده است و باید منتظر نتایج آن بود. سپس آقای محمد ناصری از ایران درباره «کانون زبان ایران و برنامه‌های آموزشی زبان» صحبت کرد. بخش آموزشی فارسی کانون زبان، در سال ۱۳۸۰ تاسیس شده و مخاطبان اصلی آن نسل جدید ایرانیان مقیم خارج از کشور هستند. کانون در زمینه تدوین مواد آموزش و برگزاری دوره‌های آموزشی فعال است.

آخرین سخنران این نشست آقای ضمیر سعدالله‌زاده از چین بود که به موضوع «شرایط و احتیاجات آموزش در سین کیانگ» پرداخت. به گفته وی اکثر ساکنان سین کیانگ ایرانی‌نژادند و اکنون این منطقه حوزه اصلی زبان فارسی در چین است. در چین تا قرن نهم میلادی فارسی، زبان غالب منطقه بوده است؛ لذا اگر شرایط مناسب در سین کیانگ به وجود آید، آموزش زبان فارسی نیز گسترش خواهد یافت.

زبان فارسی در جهان

در نشست «زبان فارسی در جهان» که به ریاست آقای غلامرضا ستوده و حضور آقایان آلکسی خیسما تولین (روسیه) و محمدجان شکوری (تاجیکستان) در هیئت رئیسه برگزاری شد، هشت نفر سخنرانی کردند.

نخست مقاله آقای محمدرضا فلاحتی و خانم آزاده نعمتی با عنوان «ایران‌شناسی در هلند؛ بررسی موردی دانشگاه اوترخت» ارائه شد. این مقاله در دو بخش تنظیم شده بود که بخش اول آن به نمای کلی ایران‌شناسی و مطالعات مربوط به آن در هلند و بخش دوم به وضعیت آموزش ایران‌شناسی در دانشگاه اوترخت اختصاص داشت که ضمن آن استادان برجسته ایران‌شناسی در هلند و مراکز مهم ایران‌شناسی هلند نیز معرفی شدند. سپس آقای عبدالکریم علی جرادات از اردن به «وضعیت زبان فارسی در دانشگاه آل‌البیت» پرداخت. وی پس از بیان اهمیت آموزش زبان فارسی در کشورهای عربی، به مشکلات آموزش این زبان در دانشگاه آل‌البیت اشاره کرد و راه‌حلهایی بدین شرح ارائه داد: ۱. تشکیل کمیته‌ای از استادان ایرانی و غیرایرانی زبان فارسی جهت تدوین کتاب‌های آموزشی؛ ۲. اعزام استاد زبان فارسی به این دانشگاه‌ها؛ ۳. شرکت دادن دانشجویان در دوره‌های کوتاه‌مدت داخلی؛ ۴. ارسال کتاب‌های درسی و وسایل کمک آموزشی از ایران.

آقای ادموند هرزیگ از انگلستان سخنران بعدی این نشست بود که در مورد «وضعیت زبان فارسی در دانشگاه منچستر» صحبت کرد. وی در این سخنرانی به دو موضوع «تغییر در روش آموزش زبان فارسی» و «روش‌هایی برای پیشرفت و ترقی آموزش زبان فارسی» پرداخت. طبق نظر وی، در گذشته بیشتر بر متون و ادبیات تأکید می‌شد و تمرینات بیشتر حالت ترجمه داشتند، اما اکنون شیوه‌های آموزش تغییر یافته‌اند. آقای هرزیگ سپس راهکارهای پیشنهادی خود را برای بهتر شدن آموزش فارسی ارائه کرد.

«چگونگی گسترش زبان فارسی» عنوان سخنرانی حشمت‌الله سحاب از افغانستان بود. وی در این مقاله با ذکر تاریخچه تحول فارسی از دوران فارسی باستان به میانه و جدید، به پیوندهای زبانی کشورهای ایران، افغانستان، و هند پرداخت. سپس آقای حسن المازونی از مغرب، درباره «تأثیر فرهنگ فارسی بر فرهنگ عربی» به سابقه تأثیر متقابل فرهنگ‌های فارسی و عربی در دوره عباسیان اشاره کرد و

به نیاز دو سویه یادگیری این دو فرهنگ پرداخت. وی دین اسلام را وسیله پیوند محکم این دو فرهنگ دانست و بقای این ارتباط را تا زمان وجود دو زبان فارسی و عربی، برقرار شمرد.

خانم کلثوم ابوالبشر سخنران بعدی این نشست بود که مقاله خود را با عنوان «آثار و ترجمه‌های ادبی فارسی به زبان بنگالی» ارائه نمود. این استاد بنگلادشی ابتدا به ویژگی‌های ترجمه خوب اشاره کرد و سپس افزود: شرح ادبیات فارسی، گلستان، بوستان و منطق‌الطیر از اولین آثار بنگالی بوده‌اند که به زبان بنگالی ترجمه شده‌اند. وی از نویسندگان بزرگ بنگالی مانند قاضی نذرا لاسلام، رایبندرانات تاگور، دکتر شهیدالله، منیرالدین یوسف، سید عبدالمنان، سید امام‌الدین، دکتر عابده حافظ، و دکتر عندلیب شادانی به عنوان بزرگ‌ترین حامیان و طرفداران علوم و ادبیات فارسی یاد کرد.

سپس آقای نامیرکارا خلیلوویچ درباره وضعیت زبان خارجی در دانشگاه سارایوو با اشاره به این که سابقه آشنایی مردم بوسنی با ایران به دوران حکومت اشکانیان و برقراری راه ابریشم باز می‌گردد، گفت: اما آنچه مسلم است این که از دوران حکومت امپراتوری عثمانی آشنایی جدی مردم بوسنی با زبان و ادبیات فارسی آغاز شده است و اکنون بیش از پنجاه سال است که زبان فارسی به شیوه آکادمیک در دانشگاه سارایوو تدریس می‌شود. سخنران در ادامه نگاهی گذرا به این سابقه پنجاه ساله داشت.

سخنران بعدی این نشست آقای مهنور محمدخان از پاکستان بود که درباره «گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ملی زبان‌های نوین اسلام‌آباد» سخن گفت. وی ابتدا به ارتباط محکم زبان‌های فارسی و اردو اشاره کرد و سوابق این ارتباط را در گذر زمان برشمرد. این استاد پاکستانی اضافه کرد که از زمان تأسیس دانشگاه ملی زبان‌های نوین در سال ۱۹۷۰م، فارسی اولین زبانی بود که در آنجا تدریس شد و تاکنون بیش از ۱۷۰۰ نفر در این رشته از دانشگاه ملی فارغ‌التحصیل شده‌اند. در این دانشگاه فارسی به زبان فارسی (و نه اردو) تدریس می‌شود و همین مسئله باعث شده است که شیوه آموزش فارسی در این دانشگاه در جنوب آسیا منحصر به فرد باشد.

مسائل و مباحث زبان فارسی

در سومین نشست این روز با عنوان «مسائل و مباحث زبان فارسی» که به ریاست آقای نصرالله پورجوادی و حضور هیئت رئیسه متشکل از اختر مهدی (هند) و محمد سلیم اختر (پاکستان) تشکیل شد، پنج نفر سخنرانی کردند.

نخستین سخنران این نشست خانم آنلیک تارغایپایوا از قزاقستان بود که مقاله‌اش «اصطلاحات مشترک فارسی و قزاقی برای بیان احساس بشری» نام داشت. وی نخست اصطلاحات را به دو گروه تقسیم کرد: ۱. اصطلاحاتی که معنای آن‌ها یکسان است (مثل «آب از دستش نمی‌چکد») به معنای «خسیس است» که تقریباً به همین صورت در قزاقی به کار می‌رود؛ ۲. اصطلاحاتی که معنایشان یکی نیست (مانند «آدم هفت خط» که در قزاقی به صورت «آدم هشت خط» به کار می‌رود).

سخنران بعدی آقای تقی وحیدیان کامیار از ایران بود که پیرامون «تغییرات واژگانی در فارسی گفتاری» صحبت کرد. وی تغییرات واژگانی را به دو گروه تغییرات قاعده‌مند و غیرقاعده‌مند تقسیم کرد. که تغییرات قاعده‌مند «حذف» و «ابدال» را شامل می‌شود، و آن‌گاه برای هر کدام مثال‌هایی ارائه کرد. آقای وحیدیان کامیار حذف بی‌قاعده را ویژه افعال دانست و پیرامون آن‌ها هم نکاتی را متذکر شد.

«اندیشه معنوی زبان و ادب فارسی و تأثیر آن بر ادبیات جهان» عنوان مقاله‌ای بود که آقای متین احمد از هند ارائه کرد. وی در این گفتار از حافظ، مولوی و به ویژه نظامی تجلیل نمود و به نقش آن‌ها در نفوذ دادن فرهنگ ایرانی در سایر نقاط جهان اشاره کرد. ویکتور الکک از لبنان سخنران بعدی این نشست بود که به «تأثیر ادبیات فارسی در شعر عربی لبنان در قرن بیستم» پرداخت. وی ضمن برشمردن روابط فرهنگی ایران و لبنان و پیشینه آن، به دوران شکوفایی روابط سیاسی و اقتصادی دو کشور در عصر صفوی پرداخت و اضافه کرد که روابط فرهنگی دو کشور از حکومت عثمانیان به بعد به افول گرایید. آقای الکک با ذکر ویژگی‌های شعر عربی لبنان در قرن بیستم، تأثیر ادبیات فارسی بر آن را بررسی کرد.

آخرین سخنران این نشست، آقای شریف حسین قاسمی از هند، بود که مقاله‌اش «حدیث سعدی در مجالس و سخنان عرفان هند» نام داشت. وی در این مقاله به نفوذ سعدی در مجالس عرفانی هند پرداخت و به عشق و علاقه هندیان به فارسی اشاره کرد. ارتباط صوفیان هندی و ایرانی بخش دیگری از این مقاله به معرفی خواجه نظام‌الدین اولیا ملقب به محبوب الهی صوفی معروف هند در دوران معاصر اختصاص داد.

سخنرانی‌های روز سوم

سومین روز از مجمع چهارم شامل دو نشست در صبح و برنامه‌های جانبی در عصر بود.

آموزش زبان فارسی

در نشست «آموزش زبان فارسی» که به ریاست آقای علی اشرف صادقی و حضور آقایان جان جی. ترهار (هلند) و متین احمد (هند) برگزار شد، سه نفر به ایراد سخنرانی پرداختند.

نخستین سخنران این نشست، آقای محمد اللوزی از مغرب، طی سخنانی با عنوان «آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان در جهت ایجاد روحیه تفاهم دوستانه بین ملت‌های اسلامی»، زبان را تنها وسیله گفت‌وگو میان تمدن‌ها دانست. به گفته وی ادبیات معاصر ایران نمونه‌ای از جامعه ایرانی در قرن اخیر است که باعث می‌شود مسلمانان دیگر با فرهنگ ایرانی بهتر آشنا شوند. این استاد مغربی سپس به معرفی جنگی پرداخت که خود وی از داستان‌های کوتاه معاصر، ایران تهیه کرده است.

«شیوه‌های نو در آموزش زبان فارسی» عنوان سخنرانی خانم مهدخت پورخالقی چترودی از ایران بود. وی نخست با اشاره به این که هیچ فرهنگی هویت خود را در انزوا حفظ نمی‌کند، گفت: تنها صدای فرهنگ و زبان، عامل پیوند است و باعث رشد فرهنگ می‌شود. وی در ادامه افزود: زبان فارسی فقط وسیله‌ای ارتباطی نیست که بتوان با چند ساعت تدریس یا به راه انداختن مراکز آموزشی در کشورهای دیگر حق آن را به طور کامل ادا کرد. خانم پورخالقی با انتقاد از این که زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان توسط افراد غیرمتخصص تدریس می‌شود و «تفکر انتقادی» به وسیله «شیوه‌های سنتی» عقب زده شده است، خواستار ایجاد رابطه‌ای دلپسند میان دانش تخصصی آموزش زبان و زبان فارسی شد. وی همچنین پیشنهادهایی در راستای رشد کیفیت آموزش زبان فارسی در خارج از کشور عنوان کرد.

آخرین سخنران این نشست، خانم رباب ابراهیم احمد الصعید از مصر بود که درباره «اثر معنوی زبان فارسی در متون تأسیسی در ایران» صحبت کرد. به گفته وی بعد از ورود اسلام به ایران، عربی به عنوان زبان مهم در متون تأسیسی ایران به کار رفت. سنت نگارش متون عربی بر روی اماکن مذهبی ایران از زمان ورود اسلام تا دوران صفوی ادامه داشته است، یعنی تا وقتی که شاه اسماعیل صفوی وارد تبریز شد و در ۹۰۷ق بنیادگذاری حکومت صفوی را اعلام کرد. از مهمترین ویژگی‌های دولت صفوی، اعلام مذهب تشیع به عنوان مذهب رسمی ایران است که از نظر نویسندگان این مسئله اهمیت بزرگی به تمدن ایران قدیم و افتخارات مردم ایران داده است و از زبان فارسی هم

پشتیبانی کرده است. در این عصر زبان فارسی تسلط خود را در تمام زمینه‌ها مانند ادبیات، سیاست، اقتصاد و غیره تثبیت کرد؛ و متون تأسیسی موجود بر ساختمان‌های عصر صفوی گواهی بر این مسئله هستند.

زبان فارسی در جهان

دومین و آخرین نشست روز سوم با نام «زبان فارسی در جهان» به ریاست آقای تقی وحیدیان کامیار و هیئت رئیسه شامل آقایان عین‌الدین نصر (افغانستان)، و سعید الصباغ (مصر) تشکیل شد، که در آن پنج نفر سخنرانی کردند.

ک.م. سیف‌الاسلام خان از بنگلادش نخستین سخنران این نشست بود که مقاله خود را با نام «ترقی کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی در بنگلادش» ارائه کرد. وی با اشاره به این که از سال ۱۲۰۳ تا ۱۸۳۷ میلادی زبان فارسی در شبه‌قاره هند زبان رسمی و دولتی بوده و سپس به سبب استعمار انگلیس کم‌کم رسمیت خود را از دست داده است، گفت: اکنون در بنگلادش گروه زبان فارسی دانشگاه داکا (مهم‌ترین دانشگاه کشور بنگلادش) وجود دارد و میزان آموزش فارسی در این کشور پس از انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۹۷۹م پیشرفت زیادی داشته است.

سخنران بعدی این نشست، آقای نجم‌الدین الرشید از پاکستان بود که پیرامون «گروه ادبیات فارسی دانشگاه پنجاب لاهور» سخن گفت. وی با اشاره به این که در دانشگاه پنجاب حدود یک قرن است که زبان و ادبیات فارسی تدریس می‌شود، به معرفی دانشکده خاورشناسی دانشگاه پنجاب لاهور، و برنامه‌های تدریسی کارشناسی ارشد و دکتری زبان و ادبیات فارسی پرداخت و استادان برجسته این دانشگاه و دستاوردهای آنان را معرفی کرد.

«تأثیر فرهنگ ایرانی بر فرهنگ تاتاری» عنوان سخنرانی آقای تیمور اخترییف از روسیه بود، که با تأکید بر تأثیر زبان فارسی بر زبان ادبی تاتاری، وجود کلمه‌های فراوان فارسی در زبان تاتاری، نحو جمله و قواعد شعری و ادبی مشترک دو زبان را، حاصل روابط نزدیک میان دو فرهنگ ایرانی و تاتاری دانست. اخترییف با اشاره به ظروف یافت شده در کاوش‌های اخیر تاتارستان و وجود ابیاتی از گلستان سعدی بر روی آن‌ها، بر شهرت فوق‌العاده آثار شاعران ایران در این سرزمین تأکید کرد.

پس از این مقاله، آقای مصطفی مکتونی از مغرب، مقاله خود با نام «جهانگردان

ناشناخته مغربی در ایران» ارائه کرد. وی در این گفتار به جهانگردانی پرداخت که به علت نوشتن شرح سفر خود ناشناخته بوده‌اند، مانند سعید بن سلام ابوعثمان مغربی، که یکی از قدیمی‌ترین جهانگردان مغربی بوده است. وی همچنین از ابو عبدالله محمد بن ابراهیم بن یوسف طنجی مغربی یاد کرد که پیش از ابن بطوطه می‌زیسته و مدتی در اصفهان زندگی کرده است. به گفته وی علما و عرفایی چون ابوالحسن سعدالخیبر انصاری و دخترش فاطمه بنت‌الحسن بن سعدالخیبر هم از جهانگردان معروف مغربی در ایران بوده‌اند.

«تدریس فارسی در دانشگاه دهلی به‌ویژه دانشکده ذاکر حسین» عنوان سخنرانی شمیم‌الحق صدیقی از هند بود. وی با قرائت چند شعر پیرامون رابطه ایرانیان و هندیان، به معرفی دانشکده ذاکر حسنی، به عنوان یکی از قدیم‌ترین دانشکده‌های دانشگاه دهلی، پرداخت که در سال ۱۷۶۲م با نام دیگری کار خود را شروع کرده است. این دانشکده یکی از ۷۵ دانشکده دانشگاه دهلی است که در آن پانزده نفر استاد به حدود ۱۵۰ دانشجو، فارسی را آموزش می‌دهند.

با اتمام جلسات صبح، میهمانان، دانشگاه تهران را به مقصد سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی ترک کردند تا در ضیافت ناهار آن‌جا شرکت کنند. پس از این برنامه، شرکت‌کنندگان عازم کاخ نیاوران شدند و در آن‌جا از ساعت سه تا پنج بعدازظهر از برنامه‌های موسیقی استفاده کردند.

اختتامیه

عصر، مراسم اختتامیه مجمع چهارم در انجمن آثار و مفاخر فرهنگی برگزار گردید. در این مراسم، ابتدا آقای مهدی محقق، رئیس هیئت مدیره انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ضمن خوشامدگویی و سپاس، به پیشینه این مؤسسه اشاره کرد و عمر آن را متجاوز از هشتاد سال دانست. به گفته وی انجمن آثار و مفاخر فرهنگی کنگره‌های بزرگی چون کنگره فردوسی و کنگره ابن‌سینا را تشکیل داده است و تاکنون دویست جلد کتاب منتشر کرده است.

سپس خانم آرمیدخت صفوی، استاد دانشگاه اسلامی علی‌گره هند، بیانیه چهارمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی را خواند. در این بیانیه آمده است: زبان فارسی با پیشینه فرهنگی خود می‌تواند در جهان کنونی عامل پیوند و

ارتباط و همسویی باشد. به علاوه این زبان هم برای مردم فارسی‌زبان و هم برای کشورهای دیگر موجب ارتباط است، لذا ایجاد کرسی‌های آن در کشورهای دیگر مفید است.

تأکید بر لزوم حمایت ایران از کرسی‌های زبان فارسی در خارج از کشور و ایجاد پایگاه‌های رایانه‌ای و اعزام استاد و متخصص زبان فارسی به صورت بلندمدت و کوتاه‌مدت نیز از جمله دیگر موارد این بیانیه بودند. برگزاری مجمع‌های بعدی در دیگر کشورهای فارسی‌زبان، مانند افغانستان و تاجیکستان، لزوم تشکیل دبیرخانه دائمی مجمع، برای هماهنگی مسائل مربوطه و ارتباط دائم با استادان، و نیز تهیه نشان ثابت برای مجمع از جمله پیشنهادهای مطرح شده در این بیانیه بودند.

مراسم اختتامیه چهارمین مجمع بین‌المللی استادان زبان و ادبیات فارسی با سخنان آقای قهرمان سلیمانی، مسئول چهارمین مجمع پایان یافت.

آقای سلیمانی این مجمع را «مجمع مرغان وادی معرفت که در پی یافتن سیمرخ معرفت و آگاهی هستند» نامید و از کلیه کسانی که در طول یک و نیم سال کار ستادی این مجمع، موجبات برگزاری هر چه بهتر آن را فراهم آوردند، سپاسگزاری کرد. وی در ادامه صحبت‌هایش از تمامی استادان و پژوهشگران خواست تا با راهنمایی‌ها، انتقادات و پیشنهادات خود شورای گسترش زبان فارسی را برای اداره هر چه بهتر کرسی‌های زبان فارسی یاری دهند، زیرا شورا حلقه وصلی است که مجموعه‌های مختلف را در داخل و خارج کشور به یکدیگر پیوند می‌دهد و می‌تواند در حل مشکلات و پرهیز از موازی‌کاری، مؤثر باشد. وی همچنین به خدمات دیگر شورا از جمله انتشار متون آموزشی زبان فارسی و تأسیس کتابخانه رایانه‌ای زبان فارسی اشاره کرد و مژده داد که بزودی پایگاهی برای آموزش مجازی زبان فارسی تأسیس خواهد شد.